

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI
CAUZA MÜLLER ȘI ALȚII *contra* ELVEȚIEI
(cererea nr. 10737/84)

Hotărâre
24 mai 1988

În cauza Muller și Alții¹,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, întrunită în conformitate cu articolul 43 din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale („Convenția”) și cu prevederile relevante ale Regulamentului Curții, sub formă de Cameră având următoarea componență:

dl R. Ryssdal, președinte,

dl J. Cremona,

dna D. Bindschedler -Robert,

dl Vincent Evans,

dl R. Bernhardt,

dl A. Spielmann,

dl J. De Meyer,

și, de asemenea, dl M.-A. Eissen, grefier și dl H. Petzold, grefier adjunct,

după deliberarea care a avut în camera de consiliu la data de 27 ianuarie și 28 aprilie 1988, pronunță următoarea hotărâre, adoptată la această ultimă dată:

PROCEDURA

1. Cazul a fost deferit Curții de către Comisia Europeană a Drepturilor Omului („Comisia”) și de către Guvernul Confederației Elvețiene la 12 decembrie 1986 și 25 februarie 1987 respectiv, în termenul de trei luni prevăzut de art. 32§1 și art. 47 (art.32-1, art. 47) din Convenție. La origine se află plângerea (nr. 10737/84) formulată împotriva Elveției, prin care Comisia fusese sesizată în temeiul articolului 25 (art. 25) de către nouă cetățeni elvețieni - dl. Josef Felix Müller, dl Charles Descloux, dl Michel Gremaud, dl Paul Jacquat, dl Jean Pythoud, dna Geneviève Renevey, dl Michel Ritter, dl Jacques Sidler și dl Walter Tschopp – și un cetățean canadian, dl Christophe von Imhoff, la data de 22 iulie 1983.

2. Cererea Comisiei face trimitere la dispozițiile art.44.și 48 și la declarația p rin care Elveția a recunoscut jurisdicția obligatorie a Curții (art. 46); în sesizarea Guvernului se invocă articolele 45, 47 și 48. Ambele au ca obiect obținerea unei decizii prin care săn se stabilească, dacă în funcție de situația de fapt, statul pârât a încălcat exigențele Articolul 10.

3. Ca răspuns la ancheta efectuată în conformitate cu Regula 33 §3 (d) din Regulamentul Curții, reclamantii și-au exprimat dorința de a participa la audiere în fața Curții și au desemnat un avocat care urma să-i reprezinte (Regula 30).

4. Camera care urma să se constituie include *ex officio* pe dna D. Bindschedler-Robert, judecător ales din partea Elveției (articolul 43 din Convenție), dl R. Ryssdal, președintele Curții (Regula 21§ 3 (b)). La 3 februarie 1987, în prezența Grefierului, Președintele Curții a tras la sorți numele celorlați cinci membri, și anume, dl J. Cremona, dl J. Pinheiro Parinha, dl Vincent Evans, dl R.

¹ Notă de la Grefier: cazul are numărul 25/1986/123/174. Al doilea număr indică anul în care cazul a fost deferit Curții, iar primul număr indică poziția cazului pe lista cazurilor deferite în anul relevant. Ultimele două numere indică, respectiv, poziția cazului pe lista cazurilor înaintate Curții de la înființarea acestuia și pe lista respectivelor cereri către Comisie.

Bernhardt și dl A. Spielmann (articolul 43 din Convenție și Regula 21§5). Ulterior dl Pinheiro Farinha, care nu a putut să participe la dezbaterile cazului a fost înlocuit de dl de Mezer, judecător de rezervă (Regula 22 § 1 și 24 § 1).

5. Domnul Ryssdal, în calitate de Președinte al Camerei (Regula 21§ 6), acționând prin grefier, s-a consultat cu Agentul Guvernamental, Delegatul Comisiei și avocatul reclamantilor asupra necesității unei proceduri scrise (Regula 37 § 1). În conformitate cu ordinul emis în consecință, grefierul a primit:

- a) memoriul reclamantilor, scris în limba germană cu permisiunea președintelui (Regula 27 § 3) la 1 iulie 1987
- b) memoriul Guvernului la 30 iulie.

În scrisoare din 12 octombrie, Secretarul Comisiei a informat Grefierul despre intenția Delegatului de a-și depune observațiile sale la audiere.

6. După ce s-a consultat, prin intermediul Grefierului, cu Delegatul Comisiei și avocatul reclamantilor, președintele a decis la 23 octombrie 1987 că audierile în public vor începe la 25 ianuarie 1988 (Regula 38).

7. La 30 noiembrie, Curtea a hotărât să inspecteze picturile contestate ale dlui Josef Felix Müller, la sugestia Guvernului (Regula 40 § 1). Ele au fost expuse în cameră în prezența celor care vor apărea în fața Curții la 25 ianuarie 1988, înainte de începutul audierii.

Între timp, la 2 și 4 decembrie 1987, Grefierul a primit un număr de documente solicitate de către Președinte de a fi obținute de la Comisie. Între 11 ianuarie și 8 aprilie 1988, Guvernul și reclamantii au furnizat câteva documente.

Audierea a avut loc în public în Palatul Drepturilor Omului de la Strasbourg, la data stabilită. Curtea a ținut înainte o ședință preliminară.

În fața Curții s-au prezentat:

- (a) din partea Guvernului

Dl O. Jacot – Guillardmod, Șeful Departamentului Afaceri Internaționale, Departamentul Federal de Justiție, *Agent*

Dl P. Zappelli, Judecător cantonal, Cantonul Fribourg

Dl B. Mürger, Departamentul Federal de Justiție, *Consilier/avocat*

- (b) din partea Comisiei

Dl H. Vandenberghe, *Delegat*

- (c) din partea reclamantilor

Dl P. Rechsteiner, avocat

Curtea a audiat pledoariile dlui Jacot –Guillardmod, din partea Guvernului, a dlui Vandenberghe, din partea Comisiei și a dlui Rechsteiner, din partea reclamantilor, precum și răspunsurile acestora la întrebări.

ÎN FAPT

I. Circumstanțele cauzei

8. Primul reclamant, Josef Felix Müller, este pictor și locuiește în Saint-Gall, Elveția. ceilalți nouă reclamanți sînt:

- (a) Charles Descloux, critic de artă, născut în 1939 și locuiește în Fribourg;
- (b) Michel Gremaud, profesor de arte, născut în 1944 și locuiește în Guin, Garmiswil;
- (c) christophe von Imhoff, restaurator în picturi, născut în 1939 și locuiește la Belfaux;
- (d) Paul Jacquat, clerk la banca, născut în 1940 și locuiește la Belfaux;
- (e) Jean Pythoud, arhitect, născut în 1925 și locuiește în Fribourg;
- (f) Geneviève Renevey, animatoare a acțiunilor sociale. născută în 1946 și locuiește la Villars – sur-Glâne;
- (g) Michel Ritter, artist, născut în 1949 și locuiește la Montagnz-la-Ville;
- (h) Jacques Silder, fotograf, născut în 1946 și locuiește la Vuisternens-en-Ogoz
- (i) Walter Tschopp, lector asistent, născut în 1950 și locuiește în Fribourg.

9. Josef Felix Müller și-a expus tablourile atât individual cât și împreună cu alți pictori cu diferite ocazii, în special începînd cu anul 1981, în galerii particulare și în muzee din Elveția și din alte țări.

Cu aprobarea oficiului federal de cultură, el a reprezentat Elveția la expoziția de pictură din Sidney, Australia, în 1984. El a primit cîteva premii și și-a vîndut lucrările în astfel de muzee cum ar fi Muzeul Kunsthalle din Zürich.

10. În 1981, cei nouă reclamanți menționați mai sus au organizat o expoziție de artă contemporană în Fribourg în incinta fostului Mare seminar, o clădire care trebuia să fie demolată. Expoziția, denumită „Fri-Art 81”, a fost organizată cu ocazia celebrării a 500 de ani de la intrarea cantonului Fribourg în Confederația elvețiană. Organizatorii au invitat cîteva artiști să participe la expoziție, carora li s-a permis să invite un alt artist pe care îl vor alege. Artiștii participanți au fost invitați să-și creeze operele în spațiile destinate expoziției. Lucrările lor, create în acest spațiu pe parcursul unui interval de timp, începînd cu luna august 1981 până la deschiderea expoziției și urmau a fi transferate odată cu închiderea acesteia la 18 octombrie 1981.

11. Domnul Muller, unul dintre invitați, în decurs de trei nopți a pictat trei tablouri format mare (3m x 2,24 m; 2,97m x 1,98m; 3,7m x 2,20m), întitulate „Drei Nächte, drei Bilder” („Trei nopți, trei tablouri”). Aceste tablouri au fost expuse la deschiderea expoziției din 21 august 1981. Expoziția a fost pe larg mediatizată în presă și a fost accesibilă publicului larg în mod gratuit. Gatalogul expoziției, special tipărit pentru o recenzie prealabilă, conținea o reproducere fotografică a tablourilor.

12. La 4 septembrie 1981, ziua deschiderii oficiale, procurorul general al cantonului Fribourg a sesizat judecătorul de instrucție despre posibila incidență a articolului 204 din codul penai elvețian, care interzice producerea publicațiilor obscene și dispune distrugerea lor (a se vedea paragraful 20 de mai jos). Procurorul a considerat că unul din cele trei tablouri de asemenea a încălcat libertatea de credință religioasă și cult în sensul articolului 261 din codul penal.

Potrivit Guvernului, procurorul a acționat bazându-se pe o informație furnizată de către un domn, fiica căruia, fiind minoră, a reacționat în mod violent la tablourile expuse. Cu cîteva zile mai devreme, un alt vizitator la expoziție aparent a aruncat la pămînt un tablou, l-a călcat în picioare și l-a șifonat.

13. Însoțit de secretar și cîteva ofițeri de poliție, judecătorul de anchetator a vizitat expoziția la 4 septembrie și a sechestrat tablourile contestate; zece zile mai tîrziu el a emis un ordin de sechestrare. La 30 septembrie 1981, Camera a respins recursul împotriva măsurii de sechestrare.

După interogarea a zece reclamanți la 10, 15 și 17 septembrie și 6 noiembrie 1981, judecătorul de instrucție a sesizat tribunalul corecțional al arondismentului Sarine.

14. La 24 februarie 1982, dl Muller și organizatorii expoziției au fost condamnați la amenzi în cuantum de 300 franci elvețieni (SF) pentru publicarea materialelor cu caracter obscen, în conformitate cu articolul 204 § 1 din Codul Penal elvețian – cu condiția ca sentințele de condamnare urmează să fie radiate din dosarele penale la un interval de un an - dar i-a achitat de acuzația de a fi încălcat libertatea de credință religioasă și cult (articolul 261). De asemenea, tribunalul a dispus ca tablourile confiscate să fie predate spre conservare Muzeului de Artă și Istorie al cantonului Fribourg. La audierea din 24 februarie, tribunalul a audiat mărturiile depuse de dl Jean-Christophe Amman, curatorul Kunsthalle din Basle, referitor la calitățile artistice ale dlui Josef Felix Müller.

În hotărârea adoptată, tribunalul a subliniat înainte de toate că „legislația nu furnizează o definiție a conceptului de obscenitate în scopul articolului 204 din Codul Penal și semnificația acestui concept trebuia clarificată prin intermediul interpretării, ținând cont de intenția și scopul legii și poziția acesteia în legislație și în sistem juridic în general. Făcând trimitere la jurisprudența Tribunalului Federal cu privire la subiectul în litigiu, instanța de judecată a menționat, printre altele:

„În prezentul caz, deși cele trei tablouri pictate de dl Müller nu stimulează sexual o persoană cu o sensibilitate ordinară, ele sînt în mod incotestabil respingătoare. Impresia generală care se crează este că autorii acestor tablouri au dat frâu liber destrăbășării/imoralității și chiar perversiunii. Astfel de subiecte ca sodomia, fellatio, bestialitate/brutalitate, penisul excitat sunt subiecte care evident ofensează moralitatea vastei majorități a populației. Deși, introducerea unor schimbări în climatul moral trebuie luate în considerare/s-ar găsi o justificare pentru, chiar și a celor cu efect negativi, ceea ce avem în prezentul caz ar revoluționa acest climat. Orice comentariu cu privire la lucrările confiscate este inutil; caracterul lor vulgar este evident și nu necesită o analiză în detaliu.

...

Orice persoană cu o sensibilitate ordinară nu se poate distanța de imaginea vizualizată și să facă o analiză secundară a ceea ce vede în tablou în mod independent. Pentru aceasta, vizitând expozițiile, ea ar trebuie să fie însoțită de un cortegiu alcătuit dintr-un sexolog, psiholog, teoretician în domeniul artei sau etnolog pentru a înțelege că ceea ce ea de fapt a văzut în tablou în realitate a fost ceea ce ea din greșeală a crezut că a văzut.

În cele din urmă, orice comparație cu operele lui Michelangelo și J. Bosch sînt plauzibile. În afara faptului că ele nu conțin evocări de acest gen în tablourile dlui Muller, nici o comparație validă nu poate fi făcută cu colecțiile istoriei artei sau culturale în care sexualitatea își are locul său..., dar fără a degrada la brutalitate. Chiar și urmărind un scop artistic, sexualitatea brută nu merită protecție.... La fel și comparațiile cu civilizațiile care sînt străine civilizației occidentale.”

Cu privire la întrebarea de a dispune distrugerea tablourilor în conformitate cu paragraful 3 al articolului 204 (a se vedea paragraful de mai jos), tribunalul a afirmat că:

„Deși are dubii, tribunalul nu va dispune distrugerea efectivă a celor trei tablouri. Meritul artistic al celor trei tablouri expuse la Fribourg este mai puțin evident decât s-a pretins de martorul Amman, care, totuși, a menționat că tablourile expuse de către dl Müller la Basle aveau un caracter mai puțin „pretențios”. Curtea va accepta această afirmație. Dl Müller este incontestabil un artist cu anumite realizări, în special în materie de compoziție și de utilizare a culorii, chiar dacă lucrurile sechestrate în Fribourg par mai curând a fi lurcate fără targere de inimă.

Cu toate acestea, curtea, ținând cont de opinia criticului de artă fără a o împărtăși și fiind de acord/acceptând cu constatările relevante adoptate de către Tribunalul Federal în hotărârea în cazul Rey (ATF 89 IV 136 et seq), consideră că pentru a scoate cele trei tablouri din circuitul general - de a le „distruge” - este suficient de a le preda spre conservare unui muzeu, al cărui curator va avea dreptul să le pună la dispoziția unui număr limitat de specialiști competenți în domeniu capabili să aprecieze valoarea lor artistică și culturală și nu să urmărească un interes lasciv. Muzeul de artă și istorie al cantonului Fribourg corespunde exigențelor pentru prevenirea unor încălcări ulterioare ale articolului 204 din Codul Penal. Cele trei tablouri confiscate vor fi predate spre conservare muzeului.”

15. Toți reclamanții au introdus recurs în anulare la 24 februarie 1982; în special, ei au contestat interpretarea instanței de judecată a caracterului obscen al tablourilor relevante. Spre exemplu, dl Josef Felix Müller a afirmat (în pledoariile din 16 martie 1982) că ceea ce era obscen urmărește în mod direct stimularea pasiunii sexuale, și acesta trebuia să fie scopul, cu țelul esențial de a stimula cele mai inferioare instincte ale unei persoane sau pentru un interes financiar. Aceasta nu era cazul „când efortul artistic sau științific a constituit motivul primar”.

16. Tribunalul cantonului Fribourg, statuând în calitate de curte de casație a respins recursurile reclamanților la 26 aprilie 1982.

Referindu-se la jurisprudența Tribunalului Federal, instanța de judecată a recunoscut că „în trecut, precum și în prezent, opiniile publice de ordin general cu privire la moralitate, care variază în diferite perioade de timp și în diferite localități, s-au schimbat în așa fel încât lucrurile pot fi văzute mai obiectiv și mai natural.” Instanța de judecată trebuia să țină cont de această schimbare, ceea ce nu însemna că ea trebuia să demonstreze îngăduire deplină, care va reduce domeniul de aplicare a articolului 204 din Codul Penal.

Cît privește lucrările de artă, ele nu aveau un statut privilegiat. Cel mult, în pofida caracterului obscen, ele putea fi conservate și nu distruse efectiv. Cu toate că , autorii acestor tablouri au căzut sub rezerva articolului 204, „ din moment ce această prevedere statutară în ansamblul său era menită să protejeze morala publică, chiar și în sfera artelor frumoase”. În conformitate cu această prevedere, tribunalul nu trebuia să decidă asupra întrebării dacă tablourile reclamate constituiau rezultatul „ideilor artistice, chiar dacă intenția era un lucru și relaizarea ei un alt lucru”.

La fel ca și instanța de judecată, curtea de apel a constatat că tablourile lui Josef Felix Müller stimular „repulsie și dezgust”:

„Acestea nu sînt lucrări , care tratând un subiect sau o scenă particulară, fac aluzie de o manieră mai mult sau mai puțin discretă la activitate sexuală. Ele o plasează în prim plan, prezentînd-o în imagini vulgare de sodomie, fellatio între bărbați, bestialitate, penisuri excitate sau masturbare și nu în îmbrățișarea amoroasă între un bărbat și o femeie. Actul sexual este ingredientul principal, dacă nu chiar unic, al celor trei tablouri, și nici explicațiile prezentate de către reclamanți nici remarcile mai curînd învățate pot altera acest fapt. Procedînd la o examinare mai detaliată, indiferent de cît de disgustătoare aceasta ar putea fi, unul din tablourile reclamate conține nu mai puțin de opt membri în stare de erecție. Toate persoanele pictate sînt compete goale, iar una din ele se implică simultan în diferite practice sexuale cu alți doi bărbați și un animal. El stă în genunchi și nu numai că sodomizează animalul dar ține penisul lui în stare de erecție în gura celui alt animal. În același timp, partea inferioară a corpului, fesele lui sînt mîngiate de alt bărbat, al cărui penis excitat este ținut de către al treilea bărbat la nivelul gurii primului bărbat. Animalul sodomizat își are limba întinsă spre fesele celui de-al patrulea bărbat, al cărui penis

este în stare de erecție. Chiar și limbile animalelor (în special în cel mai mic tablou) mai curînd sugerează, prin formă și aspect, organele excitate masculine decît limbi de animale. Activitatea sexuală este protretizată de o manieră brutală și vulgară de dragul ei și nu drept consecință a unei idei care a influențat lucrul. În cele din urmă, trebuie de subliniat faptul că tablourile erau de format mare ..., ca rezultat brutalitatea și vulgaritatea lor are un caracter extrem de ofensator.

Tribunalul nu este convins de argumentul reclamanților că tablourile sînt simbolice. ceea ce contează este valoarea lor nominală, efectul pe care îl au asupra observatorului, nu o compoziție abstracă care nu are nici o legătură cu imaginea vizibilă sau care o denaturează. mai mult decît atît, nu este important sensul artistului sau semnificați pretinsă ci efectul obiectiv al imaginii asupra observatorului...

Nu prea multe argumente în apel au fost aduse la subiectul intenției sau de conștientizării obscenității, și nici nu puteau fi aduse. În special, un autor este conștient de faptul că o publicație are un caracter obscen dacă el știe că această publicație ... cu subiecte de ordin sexual și că orice aluzie scrisă sau pictată la astfel de subiecte este susceptibilă, în lumina opiniilor general acceptate, de a ofensa grav sensul natural al cititorului sau observatorului ordinar de decență și cuviință. Aceasta este evident în cazul în litigiu, ceea ce este confirmat de probele prezentate la judecată.... Bineînțeles, câțiva apărători au admis că tablourile i-au șocat Trebuie de notat faptul că chiar și o persoană mai puțin sensibilă față de obscenitate este capabil să realizeze că aceasta poate deranja pe cei din jur. După cum a remarcat instanța de judecată, apărătorii cel puțin a acționat imprudent.

În cele din urmă, este nesemnificativ faptul că lucrări similare au fost după cum se pretinde expuse în alte localități; pentru un astfel de motiv cele trei tablouri în litigiu continuă a fi obscene, așa cum a declarat și tribunalul..."

17. La 18 iunie 1982, reclamanții au introdus o cerere solicitînd Tribunalului Federal admiterea unui recurs în anulare(Nichtigkeitsbeschwerde). Ei solicitau anularea hotărîrii din 26 aprilie și remiterea cazului în vederea achitării reclamanților și restituirii tablourilor confiscate sau, ca alternativă, doar restituire tablourilor.

Potrivit afirmațiilor reclamanților, Tribunalul cantonului Fribourg a interpretat eronat prevederile articolului 204 din Codul Penal; în special, instanța nu a ținut cont de întinderea libertății de exprimare artistică, garantată, printre altele, de articolul 10 din Convenție. Dl Ammann, unul din cei mai distinși experți în arta modernă, a confirmat că lucrările în litigiu erau niște lucrări demne de atenție. Mai mult decît atît, tablouri similare pictate de către dl Josef Felix Müller fusesse expuse la Basle în februarie 1982, fără a fi considerate de a avea un caracter obscen.

Cît privește „publicarea” materialelor cu caracter obscen interzisă în conformitate cu articolul 204 din Codul Penal, acesta era un concept relativ. Ar putea exista posibilitatea de a expune în cadrul unei expoziții tablouri care, dacă ar fi fost expuse în piață, ar contraveni articolului 204; persoanele interesate de artă trebuie să beneficieze de posibilitatea de a se familiariza/a cunoaște toate tendințele artei contemporane. Vizitatorii la o expoziție de artă contemporană similară cu expoziția „Fri -Art 81” trebuie să se anticipeze că vor vedea lucrări moderne care ar putea fi incomprehensibile. Dacă lor nu le-au plăcut tablourile în litigiu, ei dispuneau de libertate de a le trece cu vederea; în acest caz nu este necesar de a plaica protecția conferită de legislația penală. Nu este de competența tribunalului de a efectua o cenzurare indirectă a lucrărilor de artă. În strictă conformitate cu formularea articolului 204 – cu alte cuvinte, persoana care, ținînd cont de dreptul fundamental la libertatea de exprimare artistică, a lăsat la latitudinea amatorilor de artă de a decide ce doresc să vadă-, reclamanții trebuie achitați.

Reclamanții au afirmat că, confiscarea tablourilor contestate poate fi dispusă numai dacă ele prezintă un astfel de pericol ordinii publice încât restituirea lor nu ar putea fi justificată – ceea ce nu a fost luat în considerare de către curtea de casație. Din moment ce tablourile au fost expuse în public în decurs de zece zile fără a cauza proteste din partea publicului, era destul de dificil de a estima pericolul prezent de aceste lucrări. Este cert faptul că Josef Felix Müller nu-și va expune tablourile în Fribourg în viitorul apropiat. Pe de altă parte, ele nu vor putea fi expuse fără a întâmpina dificultăți în oricare altă localitate, fapt demonstrat de expoziția organizată la Basle în februarie 1982. În consecință, este disproportionat de a-l priva pe dl Müller de tablourile sale.

18. Diviziunea de Casație Penală a Tribunalului Federal au respins recursul din 26 ianuarie 1983 pentru următoarele motive:

„cazurile asupra cărora deja s-a decis demonstrează că în scopul articolului 204 din Codul Penal, orice obiect este obscen dacă șochează decența sexuală, într-o manieră inacceptabilă; obscenitatea poate avea ca efect stimularea sexualității unei persoane ordinare sau provocare unui sentiment de disgust sau repulsie Testul obscenității care poate fi aplicat de către instanță este de a afla dacă impresia generală provocată de obiect sau lucrare cauzează un prejudiciu moralei unei persoane cu o sensibilitate obișnuită...

Tablourile în litigiu prezintă o orgie a practicilor sexuale nenaturale (sodomie, bestialitate, mîngîierea animalelor), care este evocată în mod brutal în format mare; ele sînt pasabile de a ofensa în mod indecent sensul de decență sexuală al persoanelor cu o sensibilitate ordinară. Licența artistică invocată de către reclamanți nu poate altera concluzia adoptată în prezentul caz.

Conținutul și întinderea libertăților constituționale sînt determinate pe baza legislației federale în vigoare. Aceasta vizează, printre altele, libertatea presei, libertatea de opinie și libertatea artistică; în conformitate cu articolul 113 din Constituția Federală, Tribunalul Federal se supune prevederilor legislației federale... În domeniul creației artistice tribunalul a decis că operele de artă *per se* nu se bucură de un statut special... O operă de artă nu este obscenă dacă artistul se abține de a prezenta subiecte de natură sexuală într-o formă artistică astfel încât caracterul lor ofensator este diminuat și nu predomină.... La adoptarea deciziei, tribunalul penal nu trebuie să examineze lucrarea prin prisma unui critic de artă (fapt care ar putea avea un efect negativ) dar trebuie să decidă dacă lucrarea este pasibil de a șoca vizitatorul nebănuitor.

Opinia expertului cu privire la meritul/valoarea artistică a lucrării în litigiu este, prin urmare, nerelevantă la această etapă, deși aceasta ar putea fi relevantă la adoptarea deciziei în ceea ce privește acțiunea care urmează a fi întreprinsă pentru a împiedica comiterea unor noi infracțiuni (distrugerea sau sechestrarea obiectului, art. 204 § 3 din Codul Penal).

Tribunalul cantonal a examinat cu atenție tablourile, urmărind să depisteze prezența unui element predominant estetic. Luînd în considerație, în special, numărul scenelor cu caracter sexual în fiecare din cele trei tablouri (spre exemplu, unul din ele conține opt personaje în stare de erecție), instanța a decis că accentul a fost pus nu pe sexualitatea în formele sale ofensive și că acesta a constituit elementul predominant al obiectelor în litigiu. Diviziunea de Casație a Tribunalului Federal aprobă această decizie. Impresia generală generată de tablourile dlui Müller este de așa natură încât să ofenseze moral sensibilitatea unei persoane ordinare. Concluzia Tribunalului cantonal potrivit căreia tablourile conțineau scene obscene nu a contravenit legislația federală.

Reclamanții au susținut că elementul de publicare al infracțiunilor nu exista. Opinie greșită.

Tablourile obscene erau expuse în cadrul unei expoziții accesibile publicului care a fost mediatizată prin intermediul posterelor și a presei. Nu existau condiții speciale de admitere la

expoziția „Fri Art 81” , precum este condiția limitei de vîrstă. Tablourile în dezbatere erau accesibile unui număr nelimitat de persoane, care constituie criteriul de publicitate în scopul articolului 204 din Codul Penal.

În final, Curtea de Casație Penală a Tribunalului Federal a declarat solicitarea subsidiară restituirii tablourilor inadmisibilă, deoarece nu a fost inițial înaintată în fața instanțelor de judecată cantonale.

19. La solicitarea dlui Müller introdusă la 29 iunie 1987, tablourile au fost restituite prin hotărîrea din 20 ianuarie 1988 a tribunalului corecțional Sarine.

Bazîndu-se pe solicitarea de a reexamina măsura de confiscare dispusă în 1982, tribunalul a declarat că trebuie să decidă menținerea măsurii „la un interval de opt ani”.

Respectiv, motivele deciziei instanței sînt după cum urmează:

Conform dreptului elvețien, confiscarea constituie o măsură preventivă în rem. Aceasta devine evident deja din textul legislativ, care clasifică articolul 58 sub titlul de „alte măsuri” – titlul marginal pentru articolul 57-62 din Codul Penal – și nu sub titlul de sancțiuni subsidiare prevăzute în articolele 51-56 din Codul Penal...

Confiscarea obiectelor sau a bunurilor poate constitui o ingerință gravă în exercițiul dreptului la proprietate. Ea trebuie să fie proporționată și dispunerea unei măsuri mai moderate poate fi, prin urmare, justificată în cazul în care atinge scopul urmărit. Oricum, confiscarea constituie în continuare regula. Ea poate fi neglijată numai în cazul în care o normă mai puțin riguroasă permite realizarea scopului urmărit.... În acest caz, cînd ordinul de confiscare a fost emis în 1982, prevederea legală (articolul 204 § 3 din Codul Penal) în mod normal ar solicita distrugerii tablourilor. Adoptînd o decizie motivată, instanța a preferat să aplice o măsură mai puțin gravă care a atins scopul securității, totodată respectînd principiul proporționalității... Măsura trebuie să rămîină în vigoare pînă la satisfacerea cerințelor statutare....

Este adevărat că Codul nu prevede modificarea sau anularea unui ordin în temeiul articolului 58. Organul legislativ probabil nu și-a adresat o astfel de întrebare în acea perioadă, dacă au fost prevăzute alte măsuri care erau în mod evident mult mai grave deoarece impuneau restricții asupra libertății personale, puteau fi reexamineate de către instanță din propria inițiativă (articolul 42-44 din Codul Penal). Aceasta nu presupune că achitarea sau modificarea este totalmente ilegală. Mai mult decît atît, Curtea Federală a hotărât că o măsură nu trebuie să rămîină în vigoare în cazul în care circumstanțele care o justifică nu mai sînt relevante...

Respectiv, trebuie să se țină cont de faptul că confiscarea unei lucrări artistice poate fi, ulterior, anulată sau modificată, în cazul în care obiectul confiscat nu mai prezintă vre-un pericol și nu este necesară dispunerea unei anumite măsuri sau pentru motivul că gradul necesar de securitatea poate fi atins prin aplicarea unei măsuri mai puțin radicale (hotărîrea Curții de Apel Basle - Urban din 19 august 1980 adoptată în cazul Fahrner).

Hotărîrile care vizează libertatea de exprimare și domeniul de exprimare frecvent fac referințe la articolul 10 §§ 1 și 2 din Convenție.

În acest sector, deciziile autorităților Convenției au o influență directă asupra sistemului juridic elvețian, consolidînd libertățile individuale și garanțiile judiciare...

În acest caz, acolo unde reclamantul s-a folosit de posibilitatea de a solicita restituirea tablourilor sale, instanța trebuie să examineze dacă motivele pentru dispunerea confiscării a tablourilor, care a limitat libertatea de exprimare a dlui Müller, sînt în continuare valabile.

În timp ce impunerea unei astfel de restricții a fost necesară într-o societate democratică în 1982 și a fost justificată de necesitatea de a garanta și proteja morala și drepturile celorlalți, instanța consideră, în mod evident cu anumite rezerve, că ordinul poate fi anulat. Trebuie de notat faptul că măsura de confiscare nu a fost una de durată absolută dar de durată nedeterminată, ceea ce a lăsat spațiu pentru o eventuală reconsiderare.

Instanța consideră că obiectivul măsurii preventive a fost realizată, și anume de a asigura ca astfel de tablouri să nu mai fie expuse în public fără a lua măsuri necesare de precauție. Însăși condamnății au admis că tablourile pot șoca publicul larg. Din moment ce scopul urmărit prin emiterea ordinului a fost atins, nu există nici un motiv pentru a-l ține în vigoare. Respectiv, tablourile vor fi restituite pictorului.

Nu este necesar de a anexa alte obligațiuni acestei decizii. Dacă J.F. Müller a va decide să-și expună aceste trei tablouri din nou într-un alt local el știe că el va fi supus riscului de a fi urmărit din nou în justiție în conformitate cu prevederile articolului 204 din Codul Penal.

În final, rezultă că expunînd cele trei tablouri provocative în încinta fostului seminarium în 1982, J.F. Müller în mod deliberativ a intenționat să atragă atenția la persona sa și la organizatori. De atunci el a devenit cunoscut pentru mai multe lucrări „provocatoare”, făcînd uz de termenii utilizați de criticul de artă care a depus mărturie în 1982. Dobîndind o anumită faimă/reputație, nu mai există necesitatea de a șoca pe cei din jur făcînd uz de vulgaritate. În orice caz, nu există motive de a crede că reclamantul va utiliza cele trei tablouri în viitor cu scopul de a ofensa sensibilitatea morală a persoanelor.

În martie 1988, tablourile i-au fost restituite pictorului.

II. Dreptul intern aplicabil

20. Articolul 204 din Codul Penal elvețian prevede următoarele:

„1. Persoana care produce sau deține texte, imagini, filme sau alte obiecte obscene, cu scopul de a le comercializa, distribui ori expune în public, sau care, pentru scopurile enumerate mai sus, importează, transportează, sau exportează astfel de obiecte sau le pune în circulație prin diferite modalități, sau care în mod deschis sau secret comercializează, le distribuie în public sau le expune, sau le furnizează pe cale comercială pentru a fi închiriate, precum și persoana care anunță sau informează utilizînd alte procedee, cu scopul de a facilita o astfel de circulație sau comerț, persoana care este angajată în oricare din activitățile enumerate mai sus sau care anunță ori difuzează informația despre modalitatea sau furnizorul de la care aceste obiecte pot fi procurate în mod direct sau indirect va fi pedepsită cu închisoare sau amendă.

2. Oricare persoane care va furniza sau expune astfel de obiecte unei alte persoane sub vârsta de 18 ani va fi pedepsită cu închisoarea sau amendă.

3. Instanța de judecată va dispune distrugerea obiectelor.”

Curtea Federală a declarat în mod consistent că oricare lucrări sau obiecte care ofensează, într-o manieră dificil de acceptat, sensul de decență sexuală, sînt obscene; efectul cauzat poate fi stimularea sexuală a unei persoane normale sau provocarea unui sentiment de dezgust sau repulsie (hotărîrile Curții Federale elvețiene (ATF), vol. 83 (1957), partea VI, p. 19-25; vol.86

(1960), partea IV, p. 19-25; vol. 87 (1961), partea IV, p. 73-85); asigurarea accesului liber a unui număr nedeterminat de persoane la astfel de obiecte/accesibilitatea unor astfel de obiecte unui număr nedeterminat de persoane se califică ca „publicarea” lor.

21. Curtea Federală a declarat în 1963 că în scopul paragrafului 3 al articolului 204, dacă un obiect obscen prezenta un interes cultural incontestabil, era suficient de a-l scoate din circuitul public pentru a-l „distrugere”.

În hotărîrea din 10 mai 1963 adoptată în cazul *Rey c. Attornez* –general of valais (ATF vol. 89 (1963), partea a IV-a, p. 133-140), curtea a declarat printre altele „că, transformînd distrugerea într-o măsură obligatorie, legislatura avea în vedere numai cel mai comun caz, publicația a obiectelor pornografice în întregime. Deoarece, „distrugerea este o măsură și nu o pedeapsă”, „ea nu trebuie să depășească scopul necesar”, cu alte cuvinte „protecția moralei publice”. În continuare curtea a declarat:

„Cu alte cuvinte, „distrugerea”, așa cum este prevăzută de articolul 204 § 3 din Codul Penal, trebuie să protejeze morala publică fără a depăși exigența care o justifică. În cazul cel mai comun, cel a publicațiilor pornografice lipsite de orice valoare artistică, literară sau științifică, distrugerea va fi efectivă și ireversibilă, nu numai datorită lipsei unor valori culturale, dar, de asemenea, deoarece, în general, aceasta este unica modalitate adecvată de protecție a publicului de pericolul creat de obiectele confiscate

Este un subiect destul de dificil cînd o persoană are de a face cu o operă de artă care nu poate fi substituită sau virtual nesubstituibilă. În acest caz, apare o divergență între două interese opuse, ambele fiind importante în funcție de civilizația la care aparține Elveția: interesul moral și cultural. În aceste circumstanțe, legislatura și instanțele de judecată trebuie să găsească o modalitate de reconciliere a ambelor interese. Prin urmare, curtea a decis, în aplicarea articolului 204, că trebuie să se țină cont de faptul că creativitatea artistică cade sub rezerva unor anumite limitări impuse de morala publică, cu toate acestea libertatea artistică trebuie să existe.

Respectiv, este de competența instanțelor de judecată să examineze în fiecare caz în baza tuturor circumstanțelor dacă distrugerea efectivă este indispensabilă sau poate fi înlocuită cu o măsură mai puțin gravă. Prin urmare, cerința obligatorie formulată/impusă de articolul 204 § 3 va fi respectată în cazul în care instanțele de judecată dispun distrugerea efectivă a unui obiect obscen care este lipsit de orice valoare culturală, iar cu privire la obiectele de valoare culturală incontestabilă, în cazul în care sînt luate măsurile necesare pentru scoaterea lor din circuitul public și se menține posibilitatea examinării lor de către un număr limitați de experți...

În cazul adoptării unor astfel de măsuri de precauție, prevederile articolului 204 din Codul Penal nu se aplică obiectelor care sînt obscene în mod inerent dar dețin o valoare culturală adevărată. De asemenea, trebuie trasată distincția între aceste obiecte și pornografia pură. Valoarea culturală a unui obiect în mod evident nu-l împiedică de a fi obscen, ceea ce nu impune instanțelor de judecată necesitatea de a determina cu o atenție specială ce fel de măsuri de precauție trebuie luate pentru a împiedica accesul general la obiect, totodată punîndu-l la dispoziția unui grup bine definit de experți; aceasta va satisface exigențele Articolului 204 paragraful 3 din Codul Penal, care, după cum s-a demonstrat deja, prevede distrugerea obligatorie dar numai ca măsură ai căror conecințe trebuie să fie proporționale scopului urmărit...”

Acest caz particular viza șapte reliefuri din fildeș și treizeci gravuri aparținînd artei antice Japoneze; curtea a hotărît că exigența de a le „distrugere” a fost satisfăcută prin predarea lor spre conservare unui muzeu.

22. Anterior deciziei din 20 ianuarie 1988, adoptate de tribunalul corecțional al arondismentului Sarine (a se vedea paragraful 19 de mai sus), Curtea de Apel Basle –Urban a dispus deja suspendarea măsurii de confiscare aplicate în conformitate cu prevederile Codului Penal. În hotărîrea din 29 august 1980, la care s-a referit tribunalul corecțional, curtea de apel a admis o cerere de restituire moștenitorilor pictorului Kurt Fahrner a unui tablou confiscat în 1960, după condamnarea lui de încălcarea libertății de credință religioasă și cult (articolul 261 din Codul Penal)

Curtea de apel a declarat, printre altele, că deoarece confiscarea „mereu aduce atingere drepturilor de proprietate a unei persoane vizate, este necesar de aplicat anumite restricții și în conformitate cu principiul proporționalității, o astfel de măsură nu trebuie să depășească limita esențială de menținerea a securității”. Curtea a adăgat următoarele (traducere din limba germană):

„ Acest principiu se aplică, în special, în cazul în care obiectul supus confiscării este dificil sau imposibil de a fi substituit, Prin urmare, principiul se aplică mai strict la obiectele de artă (spre exemplu, un tablou) decît la o armă utilizată pentru a comite o infracțiune.... În final, ținînd cont de caracterul preventiv, măsura trebuie să rămînă în vigoare pînă la satisfacerea exigențelor juridice...”

Respectiv, trebuie de luat în considerare faptul că „o dispoziție de confiscare a unei opere de artă poate fi ulterior anulată sau modificată, din motiv că obiectul confiscat nu mai este periculos și menținerea măsurii nu mai este necesară, sau deoarece gradul necesar de securitate poate fi atins aplicînd o măsură mai puțin gravă”.

Cît privește cazul în discuție, raționamentul curții a fost următorul:

„pentru a aplica criteriile actuale, ambele părți sînd de acord cu curtea că ideile publicului privind obscenitatea, imoralitatea, indecența, blasfemia, etc. s-au schimbat considerabil pe parcursul ultimilor douăzeci de ani și au devenit în mod distinct mai liberale. Deși, tabloul confiscat este în mod incontestabil pasabil de a ofensa grav sensibilitatea religioasă a multor persoane chiar și în prezent, nu există motive de a crede că expunerea lui într-un local privat sau public ar periclita armonia religioasă, siguranța publică, morala sau ordinea publică în sensul articolului 58 din Codul Penal...

Existența unui pericol depinde în primul rînd de persoana la care ar putea ajunge în final obiectul care urmează a fi confiscat ... În acest caz, expunerea tabloului la un muzeu ar fi actualmente ireproșabilă în contextul articolului 58 din Codul Penal. Oricum, chiar dacă tabloul urma să fie restituit în mod necondiționat, posibilitatea utilizării abuzive trebuie estimată de a fi minimă dat fiind că dl Fahrner, care în mod intenționat a atras atenția, prin intermediul unei expoziții provocative, la propria persoană ca pictor și la concepțiile și lucrările produse, deja decedase. Nu există un motiv de a crede că reclamantii au intenția de a utiliza tabloul cu scopul de a ofensa sensibilitatea religioasă a altor persoane. În orice caz, probabilitatea utilizării a acestui tablou în scopul prevăzut de articolul 261 din Codul Penal nu este suficientă pentru a menține măsura de confiscare dispusă în 1960... Orice pericol de acest gen generat de prezentul tablou nu mai este suficient de grav pentru a justifica o acțiune în conformitate cu articolul 58 din Codul Penal. La fel, nu există nici un motiv de a preda acest tablou spre conservare unei colecții științifice, cu alte cuvinte, unui muzeu, cu scopul de a proteja publicul și morala. Măsura de confiscare trebuie suspendată, iar tabloul restituit în mod necondiționat reclamantilor în conformitatea cu cererea lor principală ».

PROCEDURA ÎN FAȚA COMISIEI

23. Reclamantii au sesizat Comisiei la 22 iunie 1983 (cererea nr. 107737/84). Învocînd prevederile articolului 10 din Convenție, ei s-au plîns de decizia condamnării lor penală și la

amenzi juridice (în continuare numită « condamnare »), precum și de confiscarea tablourilor în litigiu.

24. Comisia a declarat cererea admisibilă la 6 decembrie 1985.

În raportul său din 8 octombrie 1986 (formulat în conformitate cu articolul 31) Comisia a exprimat opinia că au avut loc încălcări ale articolului 10 în ceea ce privește măsura confiscării tablourilor (prin unsprezece voturi contra trei), dar nu și în ceea ce privește condamnarea la amenzi juridice. Textul opiniei Comisiei și opinia separată inclusă în raport este anexată la această hotărâre.

ARGUMENTELE FINALE ÎN FAȚA CURȚII

25. La audierea publică din 25 ianuarie 1988, Guvernul a reiterat concluziile finale din proproul memoriu, solicitând Curtea să:

“decidă că în prezentul caz nu a avut loc încălcarea articolului 10 din Convenției, atât cu privire la condamnarea penală a reclamantilor și la amenzi juridice cât și în raport cu confiscarea tablourilor primului reclamant”

ÎN DREPT

26. Reclamantii s-au plîns că condamnarea lor și confiscarea tablourilor în litigiu a încălcat articolul 10 din Convenție, care prevede :

« 1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau comunica informații sau idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică Statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau televiziune unei regim de autorizare ».

2. Exercițarea acestor libertăți, ce comportă îndatoriri și responsabilități, poate fi supusă unor formațiuni, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare într-o societate democratică pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești »

Guvernul a respins această argument. Comisia de asemenea l-a respins cu privire la prima măsură reclamată dar l-a acceptat cu privire la cea de a doua

27. Reclamantii și-au exercitat în mod incontestabil dreptul lor la libertatea de exprimare – primul reclamant prin pictarea și expunerea ulterioară a lucrărilor în litigiu și ceilalți nouă reclamantii prin acordarea posibilității de a le demonstra în public la expoziția « Fri-Art 81 » pe care au organizat-o.

După cum se știe, Articolul 10 nu specifică că libertatea de exprimare artistică care sub incidența prevederilor sale ; dar, pe de altă parte, nici nu stabilește distincția dintre diferite forme de exprimare. După cum părțile prezente în fața curții au recunoscut, el cuprinde libertatea de exprimare artistică – îndeosebi în cadrul libertății de a primi și comunica informații și idei – care oferă posibilitatea de a participa la schimbul public de informații și idei culturale, politice și sociale de toate genurile. Confirmarea, dacă este necesar, că această interpretare este corectă, este prevăzută/evidențiată în a doua frază din paragraful 1 al articolului 10, care se referă la « societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau televiziune », mijloacele de comunicare în masă ale căror activități se extind asupra domeniului artei.. Confirmarea că conceptul de

libertatea de exprimare include exprimarea artistică poate de asemenea găsită în articolul 19 § 2 din Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice, care distinge în mod explicit ca element al libertății de exprimare informațiile și ideile « în formă de artă ».

28. Reclamanții în mod clar au suportat « ingerința autorităților publice » în exercițiul libertății lor de exprimare – în primul rând, din motivul condamnării lor de către tribunalul corecțional Sarine la 24 februarie 1982, care a fost susținută de către Curtea cantonului Friburg la 26 aprilie 1982 și, ulterior, de către Curtea federală la 26 ianuarie 1983 (a se vedea paragrafele 14, 16, și 18 de mai sus), și în al doilea rând din motivul confiscării tablourilor, care a fost dispusă în același timp dar ulterior suspendată (a se vedea paragraful 19 de mai sus).

Astfel de măsuri, care constituie « penalizări » sau « restricții », nu contravin prevederilor Convenției numai în virtutea faptului că ele constrâng libertatea de exprimare, dat fiind că exercițiul acestui drept poate fi limitat în conformitate cu condițiile stipulate în paragraful 2 din articolul 10. Respectiv, cele două ingerințe invocate nu au încălcat articolul 10., dacă ele erau « prevăzute de lege », urmăreau unul sau mai multe scopuri legitime în temeiul paragrafului 2 al articolului 10 și erau « necesare într-o societate democratică » pentru a atinge scopul sau scopurile urmărite.

La fel ca Comisia, Curtea va examina, la rândul său, decizia de condamnare a reclamanților și confiscarea tablourilor din acest punct de vedere.

I. Condamnarea reclamanților

1. « Prevăzută de lege »

29. În opinia reclamanților, textul articolului 204 § 1 din codul penal elvețian, cu precădere termenul « obscen » este vag formulat și nu permite reglarea conduitei individuale în raport cu legea. și, respectiv, nici artistul și nici organizatorii expoziției nu puteau prevedea/anticipa faptul că ar comite o infracțiune. Această opinie nu a fost susținută de guvern și Comisie.

În conformitate cu jurisprudența Curții, «prevezibilitate » este una din exigențele inerente în fraza « prevăzută de lege » în sensul articolului 10 § 2 din Convenție. O normă nu poate fi calificată ca « lege » doar dacă ea este formulată cu o precizie suficientă de a permite cetățenilor, în caz de necesitate, cu un sfat adecvat - de a anticipa într-o măsură rezonabilă în circumstanțele existente, consecințele pe care le poate avea o acțiune (a se vedea hotărârea Olsson din 24 martie 1988, Seria A nr. 130, p. 30, § 61 (a)). Cu toate acestea, Curtea deja subliniasse imposibilitatea de a obține o precizie absolută în formularea legilor, în speca în domeniile în care situații se schimbă în funcție de tendințele dominante în societate (a se vedea hotărârea Barthold din 25 martie 1985, Seria A nr. 90, p. 22, § 47). Necesitatea de a evita rigiditatea excesivă și de a ține pasul circumstanțelor în continuă schimbare înseamnă că majoritatea legilor sînt în mod inevitabil redactate în termeni, într-o măsură mai mare sau mai mică, vagi (a se vedea, spre exemplu, hotărârea Olsson citată anterior, ibid.). Prevederile dreptului penal cu privire la obscenitate se încadrează în această categorie.

În speță, este de asemenea relevant de a nota faptul că există o jurisprudență constantă a Curții Federale cu privire la «publicarea » obiectelor « obscene » (a se vedea paragraful 20 de mai sus). Aceste decizii, care au devenit accesibile odată cu publicarea lor și au fost respectate de instanțele inferioare, au completat litera/mesajul articolului 204 § 1 din Codul Penal. Prin urmare, condamnarea reclamanților a fost « prevăzută de lege » în sensul articolului 10 § 2 din Convenție

2. Legitimitatea scopului urmărit

30. Guvernul a susținut că scopul ingerinței reclamate a fost de a proteja morala și drepturilor altor persoane. Cu privire la ultimul punct, ei s-au bazat în special pe reacția unui bărbat și a fiicei lui care au vizitat expoziția « Fri-Art 81 » (a se vedea paragraful 12 de mai sus).

Curtea acceptă că articolul 204 din codul penal elvețian este menit să protejeze morala publică și nu există nici un motiv de a presupune că aplicându-i prevederilor în speță instanțele naționale elvețiene au urmărit niște obiective incompatibile cu prevederile Convenției. Mai mult decât atât, după cum a subliniat Comisia, există o legătură naturală între protecția moralei și protecția drepturilor altor persoane.

Prin urmare, condamnarea reclamanților a urmărit un scop legitim în temeiul articolului 10 § 2.

3. « Necesari într-o societate democratică »

31. Argumentele avansate de participanții la proces în fața Curții s-au focusat asupra întrebării dacă ingerința în litigiu a fost « necesară într-o societate democratică » pentru a atinge scopul menționat mai sus.

Conform opiniei reclamanților, libertatea de exprimare artistică avea o importanță atât de fundamentală încât interzicerea unei lucrări sau condamnarea artistului de comiterea unei infracțiuni a prejudiciat esența dreptului garantat de articolului 10 și a cauzat consecințe nefaste pentru o societate democratică. Este incontestabil faptul că tablourile incriminate reflectau o concepție de sexualitate care venea în contradicție cu moralitatea predominantă în societatea actuală/contemporană, însă reclamanții au afirmat că semnificația simbolică a tablourilor în cauză trebuia să fie luată în considerare, din moment ce ele erau opere de artă. Libertatea de exprimare artistică și-ar pierde conținutul dacă tablourile similare cu cele pictate de Josef Felix Müller ar fi demonstrate persoanelor interesate în artă ca parte a unei expoziții de artă contemporană experimentală

În opinia guvernului, pe de altă parte, ingerința a fost necesară, având în vedere în speca il subiectul tablourilor și circumstanțele speca il în care ele au fost expuse.

Pentru motive similare și făcând abstracție de orice evaluare a meritului simbolic sau artistic, Comisia a considerat că instanțele naționale elvețiene puteau în mod rezonabil califica picturile ca fiind obscene și erau autorizate de a declara reclamanții culpabili de o infracțiune în conformitate cu articolul 204 din codul penal.

32. Curtea a declarat în mod consecvent că în articolul 10 § 2 adjectivul « necesar » presupune existența unei « necesități sociale presante » (a se vedea hotărîrea din cazul Lingens din 8 iulie 1986, Seria A nr. 103, p. 25, § 39), Statele Contractante au o anumită marjă de apreciere îatunci cînd se decide dacă o astfel de necesitate există, dar aceasta este însoțită de un supevizare european, exercitată atât asupra legislației, cît și asupra deciziilor prin care legile se aplică, inclusiv asupra hotărîrilor adoptate de instanțele de judecată independente (ibid.). Prin urmare, Curtea are competența de a adopta decizia finală în chestiunea concilierii « restricției » sau « condamnării » cu libertatea de exprimare așa cum aceasta este protejată de articolul 10 (ibid.).

În exercitarea jurisdicției sale de control, Curtea nu se limitează la examinarea, în mod izolat, a hotărîrilor judecătorești contestate ; Curtea le examinează în lumina întregului caz, inclusiv luînd în considerare tablourile în litigiu și contextul în care acestea au fost expuse. Curtea trebuie să stabilească dacă ingerința în discuție a fost « proporțională cu scopul legitim urmărit » și dacă motivele invocate de instanțele elvețiene pentru justificarea acestei ingerințe au fost « relevante și suficiente » (a se vedea aceeași hotărîre).

33. Din această perspectivă, Curtea a reiterat că libertatea de exprimare, garantată de articolul 10 paragraful 1, constituie unul din fundamentele esențiale ale societății democratice și una din cerințele prioritare ale progresului societății și împlinirilor personale. Sub rezerva paragrafului 2 al articolului 10, ea acoperă nu numai « informațiile » și « ideile » primite favorabil sau cu indeferență ori considerate inofensive, dar și pe acele care offensează, șochează sau deranjează. Acestea sînt cerințele pluralismului, toleranței și spirii deschis, fără de care nu există « societatea democratică » (a se vedea hotărîrea în cazul Handyside din 7 decembrie 1976. Seria A nr. 24, p. 23, § 49).. Cei care crează, interpretează, difuzează sau expun o operă de artă contribuie la schimbul de idei și opinii, indispensabil unei societăți democratice. De aici rezultă obligația Statului de a nu încălca pe nedrept libertatea acestora de exprimare.

34. Artiștii și cei care își promovează operele cad, în mod cert, sub rezerva limitărilor prevăzute în paragraful 2 al articolului 10, Orice persoană care își exercită libertatea de exprimare își asumă în rezultat, în conformitate cu condițiile explicate prevăzute de acest paragraf, « obligațiunile și responsabilitățile » ; anvergura lor va depinde de situația acestei persoane și de mijloacele utilizate (a se vedea mutatis mutandis, hotărîrea în cazul Handyside, citată anterior, p. 23 § 49). La examinarea faptului dacă sancțiunea a fost « necesară într-o societate democratică », Curtea nu poate neglija acest aspect al chestiunii.

35. Condamnarea reclamanților, bazată pe articolul 204 din codul penal elvețian, a urmărit protejarea moralei. Or, astăzi ca și la data adoptării deciziei în cazul Handyside (citată anterior, p. 22, § 49) nu este posibil de a găsi o noțiune uniformă a moralei în sistemele juridice și ordinea socială din Statele membre. Ideea care stă la baza exigențelor sale variază în timp și spațiu, mai ales în epoca noastră, caracterizată printr-o evoluție profundă a opiniilor în materie. Datorită contactelor directe și constante cu realitatea din țările lor, autoritățile naționale sînt, în principiu, mai bine plasate decît judecătorul internațional pentru a se pronunța asupra conținutului exact al acestor exigențe, și cu privire la « necesitatea » unei « restricții » ori a unei « sancțiuni » destinate să răspundă exigențelor

36. În speță, trebuie de subliniat faptul că –dat fiind faptul că instanțele elvețiene au constatat la nivel cantonaș în prima instanță și în recurs și la nivel federal – că tablourile înscrise prezentau într-un mod extrem de direct relații sexuale, în special între oameni și animale (a se vedea paragrafele 14, 16 și 18 de mai sus). Ele au fost pictate pe loc –în conformitate cu scopurile expoziției, care era preconizată a fi spontană –publicul a avut acces liber, deoarece organizatorii nu au fixat nici condiții de intrare, nici limita de vîrstă.. Tablourile au fost prezentate în cadrul unei expoziții care era deschisă fără restricții marelui public, pe care au căutat să-l atragă.

Curtea recunoaște, susținînd argumentarea instanțelor elvețiene, că conceptele de moralitate sexuală s-au schimbat în decursul anilor recenți . Cu toate acestea, examinînd tablourile, Curtea a afirmat argumentarea judecătorilor naționali, care au apreciat că imaginile pictate erau de natură să rănească în mod brutal decența sexuală a persoanelor cu o sensibilitate normală, prin accentul pus pe sexualitatea în formele sale cele mai exagerate » (a se vedea paragraful de mai sus). În aceste circumstanțe, ținînd cont de marja de apreciere conferită lor în conformitate cu articolul 10 § 2, instanțele elvețiene au avut dreptul să considere amendarea reclamanților pentru publicarea materialului cu caracter obscen ca o măsură necesară pentru protejarea moralei.

Reclamanții au pretins că expoziția de tablouri nu a provocat nici o mișcare publică de protest și că presa în general s-a pronunțat în favoarea lor. De asemenea, ar putea fi adevărat faptul că Josef Felix Müller a avut posibilitatea de a-și expune lucrările pictate într-o manieră artistică similară în alte regiuni ale Elveției și peste hotare, atît înainte cît și după ce a fost organizată expoziția « Fri Art 81 » (a se vedea paragraful 9). Oricum, aceasta nu înseamnă că condamnarea reclamanților în Fribourg, avînd în vedere ansamblul circumstanțelor cauzei, nu a răspuns unei

necesități sociale reale, după cum s-a afirmat în fond de cele trei instanțe de judecată elvețiene care au examinat cauza.

37. În concluzie, măsura în litigiu nu a încălcat articolul 10 din Convenție.

II. Confiscarea tablourilor

« Prevăzut de lege »

38. În opinia reclamantilor, confiscarea tablourilor nu a fost « prevăzută de lege » deoarece a contravenit condițiile clare și precise prevăzute în articolul 204 din codul penal elvețian care stipulează că obiectele considerate obscene trebuie distruse.

Guvernul și Comisia au invocat în mod just evoluția jurisprudenței elvețiene cu privire la această prevedere, începînd cu hotărîrea Curții Federale din 10 mai 1963 adoptată în cazul Rez, de atunci, în cazul în care un obiect prezintă o valoare culturală și nu poate fi substituit, așa cum este un tablou, era suficient în scopul satisfacerii exigențelor articolului 204 § 3 din codul penal, de a adopta oricare măsuri pe care instanța de judecată le consideră esențiale pentru a-l scoate din circuitul public (a se vedea paragraful 21 de mai sus). În 1982, confiscarea constituia măsura prevăzută în conformitate cu jurisprudența relevantă și era utilizată ca o normă generală în acest scop. Accesibilă publicului larg și respectată de instanțele inferioare, această jurisprudență a atenuat rigiditatea articolului 204 § 3. În consecință, măsura incriminată a fost « prevăzută de lege » în temeiul articolului 10 § 2 din Convenție.

2. Legitimitatea scopului urmărit

39. Confiscarea tablourilor – participanții la proces în fața Curții au ajuns la un numitor comun asupra acestui punct – viza protejarea moralei publice împiedicînd repetarea infracțiunii de comiterea căreia erau acuzați reclamantii- Respectiv, această măsură a urmărit un scop legitim în conformitate cu articolul 10 § 2.

4. « Necesitar într-o societate democratică »

40. Aici din nou, părțile la proces în fața curții au și-au consacrat argumentele « necesității » ingerinței.

Relamanții considerau confiscarea ca fiind disproporțională în raport cu scopul urmărit. În opinia lor, instanțele relevante ar fi putu alege o mărură mai puțin draconică sau, în interesul protecției drepturilor omului, să renunțe la proces. Ei au pretins că prin confiscarea tablourilor în litigiu autoritățile cantonului Fribourg, în realitate, și-au impus concepția lor de morală întregii țării, aceasta fiind inacceptabil, contradictoriu și în contrast cu prevederile Convenției, ținînd cont de diversitatea de opinii existente cu privire la acest subiect.

Guvernul a respins aceste argumente. Refuzînd să adopte măsuri radicale de distrugere a tablourilor, instanțele elvețiene au luat măsurile minimum necesare. Anularea ordinului de confiscare la 20 ianuarie 1988, care ar putea fi fost solicitată de către primul reclamant mai devreme, a demonstrat în mod clar că confiscarea nu a adus atingere principiului de proporționalitate , dar a reprezentat aplicarea lui.

Comisia a considerat confiscarea tablourilor disproporțională scopului legitim urmărit. În opinia ei, autoritățile judiciare nu aveau competența de a evalua interesele antagoniste implicate și de a dispune aplicarea unor măsuri mai puțin severe decît confiscarea pentru o perioadă nelimitată.

41. este evident faptul că în pofida unor condiții aparent rigide prevăzute de paragraful 3 al articolului 204 din codul penal, jurisprudența Curții Federale permitea unei instanțe care a depistat anumite obiecte ca fiind obscene să dispună confiscarea lor ca măsură alternativă distrugerii. În prezentul caz, această este ultima măsură care trebuie examinată în conformitate cu articolul 10 § 2 din Convenție.

42. Un principiu de drept, comun pentru Statele Contractante, permite confiscarea « obiectelor utilizarea cărora a fost în mod legal declarată ilegală și periculoasă pentru interesul general » (a se vedea *mutatis mutandis*, hotărârea *Handyside*, citată anterior, Seria A nr. 24, p. 30, § 63). În speță, scopul a fost de a proteja publicul de orice repetare a infracțiunii.

43. Condamnarea reclamantilor a răspuns unei necesități sociale reale în conformitate cu articolul 10 § 2 din Convenție (a se vedea paragraful 36 de mai sus). Aceleași motive care au justificat măsura în cauză de asemenea se aplică, potrivit Curții, la ordinul de confiscare emis în același timp.

În mod cert, așa cum au subliniat just reclamanții și Comisia, o problemă specială apare în cazul în care obiectul confiscat este un tablou original : datorită măsurii aplicate, artistul nu mai poate utiliza lucrarea sa în orice fel. Prin urmare, Müller a pierdut, în special, posibilitatea de a expune tablourile sale în localuri unde exigențele impuse de protecția moralei sînt consedrate de a fi mai puțin rigide decît în Fribourg.

Oricum, este necesar de subliniat faptul că conform jurisprudenței în cazul *Fahrner* din 1980 și care, ulterior, a fost aplicată în cazul în discuție (a se vedea paragrafele 19-22 de mai sus=, este de latitudinea proprietarului lucrării confiscate de a sesiza instanța cantonală relevantă în vederea suspendării ordinului de confiscare sau modificarea lui cu condiția că obiectul în litigiu nu mai prezintă pericol sau dacă o altă măsură mai puțin strictă ar fi suficientă pentru a proteja interesele moralei publice. În decizia din 20 ianuarie 1998, tribunalul corecțional al arondismentului Sarine a declarat că confiscarea inițială « nu a fost nelimitată, ci numai nedeterminată în timp, cea ce a lăsat posibilitatea unei cereri de reexaminare » (a se vedea paragraful 19 de mai sus). Ea a admis cererea D-lui Muller deoarece « măsura preventivă a produs efectul scontat, și anume de a asigura că astfel de tablouri nu vor mai fi expuse în public din nou fără a fi luate măsuri necesare de precauție » (*ibid*).

După cum se cunoaște, primul reclamant a fost privat de lucrările sale pentru un interval de aproape opt ani, totodată nimic nu l-a împiedicat de a solicita mai devreme restituirea lor ; jurisprudența pertinentă a Curții de Apel Basle era publică și accesibilă și, mai mult decît atît, însăși Agentul guvernamental a semnalat acest fapt în timpul audierii în fața Comisiei din 6 decembrie 1985 ; nu există probe care ar demonstra că o astfel de solicitare ar fi eșuat.

În această ordine de idei, luînd în considerație marja lor de apreciere, instanțele de judecată elvețiene aveau dreptul de a decide că confiscarea tablourilor în litigiu a fost « necesară » pentru protejarea moralei.

44. În concluzie, măsura incriminată/în discuție nu a încălcat prevederile articolului 10 din Convenție.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA

1. Hotărăște, cu șase voturi la unu, că condamnarea reclamantilor nu a încălcat prevederile articolului 10 din Convenție ;

2. Hotărăște, cu cinci voturi la două, că confiscarea tablourilor nu a violat articolul 10 din Convenție

Redactată în limba engleză și în limba franceză, apoi pronunțată în ședința publică la Palatul Drepturilor Omului, la Strasbourg la 24 mai 1988.

Rolv RYSSDAL
președinte

Marc-Andre EISSEN
grefier

La prezenta hotărîre se găsesc anexate, în conformitate cu dispozițiile articolelor 51 § 1 din Convenție și Regula 52 § 2 din Regulamentul Curții exunerile următoarelor opinii :

- (a) opinia dizidentă a dlui Spielmann
- (b) opinia parțial concordantă și parțial dizidentă a dlui De Mezer.

OPINIA DIZIDENTĂ A JUDECĂTORULUI SPEILMANN

(Traducere)

1. În opinia sa separată, dl H. Danelius din Comisie a declarat, printre altele, următoarele :
« În opinia mea, Comisia trebuia să examineze întrebarea saccă luate împreună aceste două măsuri (amenda și confiscare) « au constituit o încălcare a dreptului reclamantului la libertatea de exprimare așa cum este protejată de artciolul 10 din Convenție, și răspunsul meu este pozitiv.
2. Pot doar să accept această abordarea a întrebării, așa cum susțin totalmente următoarea afirmație a dlui Danelius :
« Consider că amenda impusă domnului Muller cît și amenzile impuse celorlați reclamânți pentru expunerea a trei tablouri la Fribourg constituie un subiect/o chestiune mai complexă din moment ce apare întrebarea dacă există o necesitate reală, în societatea modernă, de a pedepsi o astfel de exprimare a creativității artistice, chiar dacă cineva le poate considera ca avînd un caracter ofensator sau provocînd dezgust ».
3. Oricum, nu sunt de acor cu următoarea concluzie adoptată de dl Danelius :
« În final, deși am votat ca și restul membrilor Comisiei asupra acestei chestiuni/caz, dorind să fiu în acord cu jurisprudența curții europene, în special cu cazul Handyside. În acest caz, Curtea a subliniat că « nu este posibil de a găsi în dreptul intern a diferitor State Contractante o definiție europeană uniformă a moralei » și că exigențele moralei variază de la o perioadă la alta și de la o localitate la alta, în special în era noastră care este caracterizată de o evoluție rapidă și vastă a opiniilor asupra subiectului în cauză ». Curtea a adăugat că « din cauza contactului direct și continuu cu forțele vitale a tăților lor, autoritățile naționale sînt în principiu mai bine plasați decît judecătorii internaționali să-și exprime opinin asupra conținutului exact al acestor exigente ».
4. În termeni pur logici consider a fi extrem de dificil de a stabili dacă amenzile impuse corespund exigențelor articolului 10 din Convenție și, pe de altă parte, să fiu de acort cu Comisia că confiscarea tablourilor nu au corespuns exigențelor articolului 10.
5. Consider că aceste două subiecte sînt de nedislușit. Ori a avut loc violarea Convenție în ceea ce privește impunerea amenzilor sau confiscarea, sau nu a avut loc nici o încălcare.

6. În opinia mea, a avut loc violarea articolului 10 din Convenție. Voi explica această opinie fără a trasa orice distincție între amenzi impuse și confiscare dispusă.
7. A. Prevăzut de lege
Sînt de acord cu concluzia adoptată de majoritatea membrilor Curții că condamnarea și confiscarea au fost prevăzute de lege
8. B. Caracterul legitim al scopului
Nu am nici un motiv de a pune la îndoială că aceste decizii au urmărit un scop legitim în temeiul articolului 10 din Convenție.
9. C. « Necesară într-o societate democratică »

Majoritatea Curții recunăște « că concepțiile a moralității sexuale s-au schimbat în ultimii ani. Cu toate acestea, examinînd tablourile originale, Curtea nu consideră a fi nerezonabilă opinia adoptată de instanțele elvețiene că tablourile în litigiu, prin accentul pus pe sexualitate în formele sale cele mai exagerate, erau « de natură să rănească în mod brutal decența sexuală a persoanelor cu o sensibilitate normală ». În continuare, aceasta a fost « o expoziție deschisă fără restricții marelui public, pe care căuta să-l atragă. » În circumstanțele cauzei, ținînd cont de marja de apreciere acordată în conformitate cu dispozițiile articolului 10 § 2, instanțele elvețiene aveau dreptul de a considera măsura impunerii unei amenzi reclamanților pentru publicarea materialului obscen « necesară » pentru protecția moralei ».

Cît privește confiscarea tablourilor în litigiu, majoritatea membrilor Curții de asemenea consideră că « ținînd cont de marja de apreciere, instanțele elvețiene aveau dreptul de a decide că confiscarea tablourilor în litigiu a fost « necesară » pentru protecția moralei.

10. Nu pot să fiu de acord cu această opinie pentru următoarele considerente.
a) Relativitatea oțunii de « obscenitate »

Există numeroase exemple în presă, literatură și pictură care ne-ar putea învăța să fim mai prudenți la acest capitol. Libertatea de exprimare este o normă și în regimurile statului, justificate în mod adecvat, trebui să rămînă excepție de la regulă.

Spre exemplu, în 1857, Flaubert a fost urmărit în justiție pentru ultimul roman « Madame Bovary ».

În acelaș an, mai exact la 20 august 1857, Charles Baudelaire și editorii lui au citați în fața aceluiași tribunal corecțional Sarine. Obiectului procesului : « Fleurs du Mal ».

În contextul prezentului caz, este util de a reaminti acest proces (a se vedea anexa).

În opinia mea, Statele Contractante trebuie să atrgă o atenție sporită la noțiunea de relativitate a valorilor în materia/la capitolul exprimare de idei.

Dacă, în caz de necesitate, putem considera autoritățile de stat ca fiind mai bine plasate decît instanțele de judecată internaționale pentru a se pronunța asupra conținutului exact al exigențelor impuse de articolul 10 din Convenție, este inacceptabil într-o Europă compusă din State ca Statul vizat să lase la latitudinea unei autorități cantonale sau municipale de a face o astfel de evaluare.

În acest caz, ar fi fost evident imposibil pentru o instanță internațională să constateze vre-o violare a articolului 10, deoarece cel de-al doilea paragraf al aceluiași articol va fi aplicabil în mod constant.

b). « Marja de apreciere » a autorităților naționale

Nu este necesar de a reitera jurisprudența Curții la acest capitol.

Cu toate acestea, consider că există anumite limite o prezentului concept.

Altfel/altminteri, multe din garanțiile stipulate în Convenție ar putea fi supuse pericolului de a rămâne doar litere moarte, cel puțin în practică.

Mai mult, se poate oare afirma că toate exagerările sînt pasabile de a-și pierde semnificația într-un interval de timp mai mare sau mai mic.

Potrivit declarației de mai jos, nu consider că noțiunea de « marjă de apreciere » a justificat deciziile adoptate de autoritățile elvețiene deoarece aceste măsuri nu erau nici într-un fel necesare într-o societate democratică.

c) Criteriul « necesității »

Pentru a conchide că deciziile adoptate nu erau necesare într-o societate democratică, aș invoca următoarele două argumente :

1. Deși au condamnat reclamanților în proces penal, autoritățile elvețiene nu au dispus distrugerea tablourilor în litigiu, în povidă unei prevederi formale stipulate în codul penal elvețian.
2. Deși ele au dispus confiscarea tablourilor în litigiu, autoritățile au acceptat restituirea lor în 1988.

Cu alte cuvinte, se poate oare afirma cu seriozitate că ceea ce a fost «necesar » în 1987 încetează de a fi « necesar » în 1988, sau, ceea ce cu certitudine nu mai este «necesar » în 1988 a fost necesar în 1982 ?

Nu înțeleg acest raționament.

11. În aceste circumstanțe, conchid că a avut loc o violare a articolului 10 din Convenție atît cu privire la condamnarea la plata de amenzi cît și la măsura confiscării tablourilor, deși ulterior acestea au fost restituite.

Anexă

Cazul « Baudelaire » : « Les Fleurs du Mal »

La 20 august 1857, cea de-a șasea Cameră Penală a tribunalului regional Sarine a pronunțat următorul verdict:

Tribunalul Regonal,

Examinînd dacă Baudelaire, Poulet-Malassis și de Broisse au comis înfracțiuni împotriva moralei publice, decide impunerea unei amenzi de 300 franci dlui Baudelaire și amenzilor în cuantum de 100 franci dlor Poulet –Malassis și de Broisse ;

Ordinele de distrugere a documentelor cu nr. 20, 30 , 39, 80 și 87 din dosarul de documente... »

Această condamnare a urmat rechizitoriul formal a reprezentanților procuraturii publice, care au invocat, printre altele, următoarele versuri :

« Je suceraï, pour noyer ma rancoer,
Le nepenthes et la onne cique
Aux bouts charmants de cette gorge aigue
Qui n a jamais emprisonne de coer... »

Și, de asemenea,

« Moi, j' ai la levre humide et je sais la science
De perdre au fond d'un lit l'antique conscience.
Je seche rire les vieux du rire des enfants.
Je remplace, pour qui me voit nue et sans voiles, La lune, le soleil, le ciel et les etoiles!”

După ce au invocat aceste citate, reprezentanții procuraturii publice au declarat următoarele :

« Domnilor, ..., vă îndemn să vă opuneți prin hotărîrea în prezentul caz acestor tendințe de amploare și evidente, acestei febre nesănătoase care încearcă să contamineze totul în jur, să scrie despre totul și să spună totul, cu toate că crimea care aduce atingere moralei publice au fost abolite și morala nu mai exista.

Paganismul și-a expus manifestările rușinoase care pot fi descoperite în ruinele orașelor distruse a Pompeii și Herrculanumului. Oricum, în templu și în localurile publice, statuiele sale au o nuditate pură. Artiștii săi urmeazăcultul frumuseții plastice ; ei crează forme armonioase din corpul uman și nu-l evocă într-o manieră pervers și agitat în strangularea depravării ; ei au respectat viața comunității.

În societatea noastră absorbită de creștinătate, dați dovadă cel puțin de același respect ».

Apărătorului lui Baudlaire, Maitre Gustave Chaix d' Est-Ange, a declarat următoarele :

« ...

După titlul « Les Fleurs du Mal » urmează epigraful : el conține esența gândirii autorului, spiritul general al cărții, este într-un fel al doilea titlu, mai explicit decît primul, explicîndu-l, comentîndu-l și dezvoltîndu-l :

« On dit qu'il faut coupler les execrables choses
Dans le puits de l'oubli et au sepulchre encloses,
Et que par les escrits le mal resuscite
Infectera les moeurs de la posterite ;
Mais le vice n'a point pour mere la science,
Et la vertu n'est pas mere de l'ignorance. »

(Th. Agripa dâAubigne, les Tragiques, livre II)

Maitre Gustave Chaix d'Est-Ange a declarat, în continuare :

« Gîndurile intime ale autorului sînt chiar și mai explicit exprimate în primul poem, pe care-l cititorului ca o avertizare :

« La sottise, l'erreur, le peche, la lesine
Occupent nos esprits et travaillent nos corps.
Et nous alimentons nos aimables remords,
Comme les mendiants nourrissent leur vermine.
Nos peches sont tetus, nos repentirs sont laches ;
Nous nous faisons pazer grassemen nos aveux ;
Et nous rentrins gâiment dans le chemin bourbeux
Croyant par de villspleurs laver toutes nos taches.

Câest le Diable qui tient les fils qui nous remuent ;
Aux objets repugnants nous trouvons des appas.
Chaque jour vers l'Enfer nous descendons d'un pas,
Sans horreur, a travers des tenebres qui puent. »

Avocatul dlui Baudelaire a adăugat :

« Domnilor, traduceți aceste vesuri în proză, omiteți rima și cezura, sesizați/pătrundeți în esența acestuilimbaj puternic și viu și intențiile fundamentaleși spuneți-mi dacă ați auzit vre-o dată acest limbaj pronunțat de un preot creștin, de un predicator înfocat ; spuneți-mi dacă gînduri similare, sau chiar uneori expresii similare, ar putea fi găsite în cazaniile unor părinți ai bisericii mai severi și mai puțin sofisticăți !

La 31 mai 1949, la solicitarea Societe des gens de lettres, Curtea de casație de la Paris printr-o decizie asupra dondului cauzei, a anulat hotărîrea sus menționată a tribunalului corecțional Seine din următoarele considerente :

Dat fiind că/avînd în vedere că poemele îterzise nu conțintermeni obsceni sau insolente și nu depășesc libertatea permisă artiștilor
Avînd în vedere, că crima de prejudiciere a moralei publice nu este stabilită...

.... Anulează hotărîrea din 20 august 1857, restabilește bunul nume a lui Baudelaire, Poulet-Malassis și de Broisse.

Cînd reputația dlui Baueilaire a fost reabilitată, el era mort de mai mult de 80 de ani.

În termeni juridici, aceasta a fost mai curînd o eroare judiciară.

(Sursă : « Le proces de Fleur du Mal » - « Le journal des probes » nr. 85, 1986 – Brusel, Ed. Justice et Societe).

Opinia separat, parțial concurentă și parțial dezidentă a judecătorului Meyer

(Traducere)

I.

Arta. or ceea ce pretinde a fi artă, cu certitudine se încadrează în în domeniul de aplicare a libertății de exprimare.

Nu există necesitatea de a constata dacă arta a constituit o formă de comunicare a informațiilor sau ideilor²: ea ar fi putut îndeplini această funcție, ceea ce nu poate fi demonstrat cu certitudine.

În timp ce dreptul la libertatea de exprimare « trebuie să cuprindă » sau « cuprinde » libertatea de a « căuta », de a « primi » și de a « comunica » « informații » sau « idei »³, ea poate de asemenea include și alte componente. Exteriorizarea personalității umane poate lua diverse forme, care nu pot fi toate potrivite la categoriile menționate mai sus.

Doar cu anumite rezerve am adoptat opinia că instanțele statului respondent/apărător nu au încălcat dreptul reclamantilor la libertatea de exprimare prin condamnarea la amenzile judiciare în litigiu în speță.

În final sînt capabil să formulez această opinie datorită în mare măsură faptului că tablourile în litigiu au fost expuse în niște circumstanțe mai curînd speciale⁴. Acest factor a făcut posibilă pentru instanțele elvețiene să stabilească, fără a întrece limitele puterii lor discreționare, că impunerea acestor amenzi a fost « necesară » într-o societate democratică ».

Hotărîrea ar fi fost diferită dacă tablourile ar fi fost expuse în alte circumstanțe.

Natura specailă a circumstanțelor expunerii tablourilor la Fribourg în 1981, mă face să cred că nu a fost demonstrat faptul că în prezentul caz confiscarea tablourilor era o măsură necesară.

Mai curînd, mi se pare că o astfel de confiscare a depășit limita a ceea ce poate fi considerat necesar și că impunerea unor amenzile judiciare era o măsură suficientă.

² A se vedea paragraful 27 din hotărîre

³ A se vedea articolul 10 din Convenția europeană a Drepturilor Omului, articolul 19 din Acordul Internațional cu privire la Drepturile Politice și Civile și articolul 19 din Declarația Universală a Drepturilor Omului.

⁴ A se vedea primul sub paragraf al paragrafului 36 din hotărîre

